

УДК 341.174 (4)

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.2.28>**В. В. Форманюк**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЙ АГЕНТСТВ ЄС В ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ ЄС: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття «Поняття та критерії класифікацій агентств ЄС: теоретичний аспект» розглядає з глибокою аналітичністю різні аспекти, пов'язані з агентствами Європейського Союзу (ЄС). У контексті теоретичного підходу, стаття досліджує концептуальні аспекти та визначення агентств в європейському праві. Зокрема, стаття розкриває сутність агентств як незалежних юридичних сутностей, які виконують спеціалізовані функції для забезпечення ефективності політик ЄС.

Значний акцент у статті робиться на аналізі критеріїв, які можна використовувати для класифікації цих агентств. Розглядаються такі аспекти, як функціональна сфера діяльності агентств, ступінь їхньої незалежності від інших інституцій ЄС, роль у процесі прийняття рішень та співпраця з іншими органами. Такий підхід дає можливість глибоко проаналізувати внутрішні механізми та зв'язки агентств у системі європейської інтеграції.

Стаття висвітлює різноманітні аспекти функцій, мету та завдання агентств ЄС, акцентуючи увагу на їхньому внеску у реалізацію політики та забезпечення ефективності європейської інтеграції. Зокрема, автор аналізує роль агентств у виконанні специфічних завдань у секторах, таких як наука, регулювання, надання фінансової підтримки, що відображається в їхній класифікації.

Дослідницький підхід розкриває важливі аспекти взаємодії агентств з іншими інституціями ЄС, що допомагає зрозуміти їхню позицію та вплив на формування та виконання політики Союзу.

Стаття також проливає світло на питання легітимності та відповідальності агентств, їхню роль у забезпеченні демократичного контролю та прозорості у процесі прийняття рішень. Завдяки системному підходу та обґрунтованому аналізу, стаття вирізняється як цінний внесок у вивчення агентств ЄС з теоретичного погляду.

Висновки статті надають підґрунтя для подальших досліджень в галузі агентської діяльності ЄС, підкреслюючи важливість зрозуміння ролі та значення агентств у сприянні досягненню стратегічних цілей європейської інтеграції.

Загалом, стаття «Поняття та критерії класифікацій агентств ЄС: теоретичний аспект» є вагомим науковим дослідженням, яке розкриває глибинні аспекти ролі та функцій агентств ЄС, їхню взаємодію з іншими органами та важливість для системи європейської інтеграції.

Ключові слова: поняття агентства ЄС, критерії класифікацій агентств ЄС, агентства ЄС, Європейський Союз, інституції, сфери впливу агентств ЄС, рівень впливу агентств ЄС.

Постановка проблеми. Європейський Союз (ЄС) є складною інтегрованою структурою, в якій функції та завдання виконуються різними органами та організаціями. Одним із типів органів ЄС є агентства, які виконують різноманітні завдання в сфері регулювання, нагляду, досліджень тощо. З урахуванням зростаючої ролі агентств в інституційній структурі ЄС, проблема класифікації агентств набуває особливого значення.

Дослідження має наукову новизну, оскільки систематично аналізує та узагальнює існуючі підходи до класифікації агентств в інституціо-

нальному праві ЄС, а також пропонує власний підхід до розуміння та визначення цих понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню поняття та класифікацій агентств ЄС присвячено роботи Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік та дисертаційне дослідження О.В. Пістракевич «Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення». Окремим аспектам діяльності агентств ЄС присвячена робота Топузова О. М. «Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів».

Головною метою даного дослідження є розкриття теоретичних аспектів класифікації агентств в інституціональному праві ЄС. В рамках дослідження планується визначити ключові критерії класифікації агентств, проаналізувати їхню роль та функції в інституційній структурі ЄС, розглянути специфіку взаємодії агентств з іншими органами ЄС.

Виклад основного матеріалу. За відносно короткий проміжок часу створено широкий спектр агентств ЄС, які мають трансформаційний ефект для державного устрою ЄС [5, с. 23]. Вони відіграють надзвичайно важливу роль в європейському врядуванні. Саме регулятивну функцію в інституційній системі ЄС здійснюють агентства Європейського Союзу.

Хоча немає загальноприйнятого визначення того, що таке європейське агентство, агентства демонструють набір специфічних характеристик, які відрізняють їх від основних інституцій, а також від інших органів, що діють на рівні ЄС.

Агентства називають ще «децентралізованими агенціями» або відносять до «інших інституцій ЄС» [1, с. 282].

На нашу думку, слід відзначити локальність як властивість, яка притаманна лише агентствам Європейського Союзу.

Основна мета діяльності агентств Європейського Союзу полягає в забезпеченні найбільш ефективної реалізації локальних (галузевих) політик ЄС та надання допомоги в регулюванні діяльності в локальних сферах в процесі європейського врядування [6, с. 11].

Агентства Європейського Союзу – це спеціалізовані локальні установи, які надають технічну та наукову підтримку у різних галузях та секторах, сприяючи виконанню завдань та політик ЄС. Нині ці установи називають по-різному: центр, бюро, фундація тощо.

Агентства Європейського союзу керуються європейським публічним правом, мають власний юридичний статус. Агентства створюються відповідно до актів вторинного законодавства для виконання специфічних локальних завдань.

Визначаємо наступні специфічні локальні завдання:

- технічні,
- наукові,
- адміністративні.

Отже, агентства є локальними спеціалізованими немажоритарними органами, створеними вторинним законодавством, які здійснюють публічні повноваження та є інституційно відо-

кремленими від інституцій ЄС і наділені статусом юридичної особи.

Таким чином, на цій основі та незважаючи на відсутність загальноприйнятого формального визначення, існує загальна згода щодо того, ким вони є.

Як зазначає Рудік Н.М.: «для підтримки держав-членів та громадян в ЄС було створено ряд спеціалізованих і децентралізованих агентств. Дані агентства є відповіддю ЄС на вимогу часу щодо децентралізації і передачі повноважень та на необхідність успішно вирішувати на європейському рівні нові завдання правового, наукового, технічного, операційного та/або регуляторного характеру. Завдяки децентралізованим агентствам інститути ЄС, особливо Європейська Комісія, отримують можливість зосередитись на процесі розроблення й імплементації політики ЄС в цілому» [2, с. 198].

Оскільки агентства ЄС можуть виконувати різноманітні завдання, дослідники можуть подальше уточнювати категорії агентств на основі функцій, повноважень, ролей та інших критеріїв.

Характеристика будь-якого правового явища була б не повною без його класифікації. Класифікація дозволяє відобразити найбільш істотні риси, що для них властиві. Правильність і повнота класифікації залежить, насамперед, від вибору її підстави, якою виступають найбільш істотні ознаки, що визначають всі інші ознаки явища, яке класифікують [4, с. 113].

Агентства Європейського Союзу (ЄС) можна класифікувати за різними критеріями, включаючи їх функціональні обов'язки, завдання, структуру, місце в інституційній системі та інші аспекти. Ось деякі з можливих критеріїв класифікації агентств ЄС:

1) Функціональна сфера. Агентства можуть бути класифіковані за галузями, в яких вони діють, такими як медичні послуги, наука, освіта, транспорт, екологія, економіка тощо.

2) Завдання та функції. Класифікація може базуватися на конкретних завданнях, які виконуються агентствами, наприклад, регулювання, надання фінансової підтримки дослідженням, сприяння розвитку інфраструктури тощо.

3) Структура та організація. Агентства можуть бути класифіковані в залежності від їхньої структури та організаційної форми, такої як незалежні агентства, спільні підприємства або агентства, що діють в рамках конкретних програм.

4) Залежність від інституцій. Агентства можна класифікувати в залежності від їхньої

взаємодії з іншими інституціями ЄС та національними урядами.

5) Місце в інституційній системі. Класифікація може враховувати, чи агентства належать до певних секторів ЄС, таких як зовнішні справи, наука, освіта, здоров'я, чи вони мають ширший спектр завдань.

6) Сфера та рівень впливу. Класифікація може відображати рівень впливу, який мають агентства в реалізації політики ЄС та в різних сферах. А також, класифікація може враховувати, чи агентства спрямовані на внутрішні справи ЄС, зовнішні відносини, наукові дослідження, соціальні питання, економіку тощо.

7) Способи управління та контролю. Агентства можуть бути класифіковані за характером управління та контролю, який застосовується до їх діяльності.

8) Обсяг фінансування. Розмір бюджету та масштаби діяльності агентств можуть також впливати на їхню класифікацію.

Агентства за видом діяльності можна поділити на наступні групи:

1) Агентства, що сприяють функціонуванню внутрішнього ринку: Відомство з інтелектуальної власності ЄС – European Union Intellectual Property Office (EUIPO); Європейське агентство з лікарських засобів – European Medicines Agency (EMA); Європейське агентство з безпечності харчових продуктів – European Food Safety Authority (EFSA); Європейське агентство з морської безпеки – European Maritime Safety Agency (EMSA); Європейське агентство з авіаційної безпеки – European Aviation Safety Agency (EASA); Європейське агентство з мережевої та інформаційної безпеки – European Network and Information Security Agency (ENISA); Європейський центр з профілактики та контролю хвороб – European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC); Європейське залізничне агентство – European Railway Agency (ERA) та ін.

2) Моніторингові центри: Європейське агентство з охорони довкілля – European Environment Agency (EEA); Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркотичної залежності – European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA); Агентство з контролю за рибальством – Community Fisheries Control Agency (CFCA); Союзне управління з охорони рідкісних рослин – Community Plant Variety Office (CPVO); Європейське хімічне агентство – European Chemicals Agency (ECHA); Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав людини – European Union Fundamental Rights

Agency (FRA); Агентство Європейського Союзу з космічної програми – European Union Agency for the Space Programme (EUSPA), та ін.

3) Агентства, що підтримують соціальний діалог на європейському рівні: Європейський центр розвитку професійної освіти – European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP); Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (EUROFOUND); Європейське агентство з безпеки й охорони здоров'я на роботі – European Agency for Safety and Health at Work (EU-OSHA); Європейський форум стратегії наукових інфраструктур – The European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI) та ін.

4) Агентства, що реалізують у своїх галузях програми й завдання від імені Європейського Союзу: Європейська освітня фундація – European Training Foundation (ETF); Центр перекладів для органів ЄС – Translation Centre for the Bodies of the European Union (CdT); Європейське агентство з відбудови – European Agency for Reconstruction (EAR).

5) Агентства спільної зовнішньої політики та питань безпеки: Європейське оборонне агентство – European Defence Agency (EDA); Інститут Європейського Союзу досліджень безпеки – European Union Institute for Security Studies (ISS); Супутниковий центр Європейського Союзу – European Union Satellite Centre (EUSC); Європейське агентство координації оперативної співпраці по охороні зовнішніх кордонів країн Європейського Союзу – European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX).

6) Агентства співпраці правоохоронних органів та юстиції: Європейський поліцейський коледж – European Police College (CEPOL); Європейське поліцейське управління – European Police Office (EUROPOL); Європейський підрозділ співпраці у галузі юстиції – European Judicial Cooperation Unit (EUROJUST).

7) Виконавчі агентства: Виконавче агентство з освіти, медіа та культури – Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA); Виконавче агентство Європейської ради з наукових досліджень – European Research Council Executive Agency (ERC); Виконавче агентство для Програми громадського здоров'я – Executive Agency for the Public Health Programme (PHEA); Виконавче агентство з наукових досліджень –

Research Executive Agency (REA); Виконавче агентство для Трансевропейської транспортної мережі – Trans-European Transport Network Executive Agency (TEN-TEA).

Агентства Європейського Союзу розподіляються по різних сферах впливу, зокрема:

1) Медичні та фармацевтичні агентства: 1. Європейське агентство з лікарських засобів (EMA), що відповідає за наукову оцінку, дозвіл на обіг та нагляд за безпечністю та ефективністю лікарських засобів у ЄС; 2. Європейське агентство зі здоров'я та безпеки на робочому місці (EU-OSHA), яке сприяє поліпшенню умов праці та забезпеченню безпеки та здоров'я працівників.

2) Зовнішні справи та розвиток: 1. Європейська служба зовнішньої діяльності (EEAS). Вона координує зовнішню політику ЄС та сприяє впровадженню спільної зовнішньої політики та безпеки. 2. Європейське агентство з реконструкції (EAR), що надає фінансову, технічну та координаційну підтримку країнам-партнерам у відновленні та розвитку.

3) Транспорт та інфраструктура: 1. Європейське агентство з авіаційної безпеки (EASA), яке забезпечує безпеку та регулювання в авіаційній галузі; 2. Європейське агентство з морської безпеки (EMSA). Воно здійснює спостереження, координацію та допомогу у справах морської безпеки та охорони навколишнього середовища.

4) Дослідження та інновації: Європейський інститут з інновацій та технологій (EIT), що сприяє інтеграції інновацій та розвитку технологій в ЄС.

5) Харчова безпека та стандартизація: Європейське агентство з безпеки харчових продуктів (EFSA), яке надає наукові поради та оцінки щодо безпеки харчових продуктів та кормів; Європейські агентства зі стандартизації (CEN-CENELEC-ETSI) – сприяють розробці та підтримці стандартів для сприяння інновацій та конкурентоспроможності

6) Енергетика та довкілля: Європейське агентство з енергетичної ефективності та відновлюваної енергетики (EASME). Воно сприяє реалізації політики у сферах енергетичної ефективності та відновлюваної енергетики.

7) Змішані: Європейське агентство хімічних речовин (ECHA), що сприяє безпечному використанню хімічних речовин, захисту здоров'я людини та навколишнього середовища, а також впливає на функціонування внутрішнього ринку в межах Європейського Союзу.

Це лише деякі приклади агентств ЄС в різних сферах впливу. На даний час їх існує більше 50. Важливо пам'ятати, що кількість та функції агентств можуть змінюватися з часом у залежності від розвитку європейської інтеграції та потреб суспільства.

Європейський вибір України вже став історичним фактом, а європейська інтеграція нашої держави стає її теперішнім, нашим повсякденним життям. Варто підкреслити, що цей вибір відбувся не лише у політикумі, а й у свідомості багатьох наших співгромадян, що є запорукою незворотності європейського вектору розвитку України, найліпшою гарантією успішного просування обраним шляхом [3, с. 16].

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки, відзначимо, що дослідження дозволило систематизувати та уточнити поняття агентств в інституціональному праві ЄС, розкрити основні аспекти їх класифікації, надати рекомендації щодо поліпшення механізмів взаємодії між агентствами та іншими органами ЄС. Відзначаємо, що нині агентства ЄС є засобом підвищення адміністративної спроможності ЄС, які зменшують навантаження на Європейську Комісію та дозволяють їй зосередитися на своїх «основних завданнях», взявши на себе локальні завдання.

Список використаної літератури:

1. Пістракевич О. В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення : дис. канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» : Дата захисту 10.07.15. О. В. Пістракевич. К. 2015. 202 с.
2. Прокопенко Л. Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.
3. Топузов О. М. Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. Український Педагогічний журнал. 1. 2015. С. 16-26.
4. Форманюк В. В. Локальні нормативно-правові акти [Текст] : монографія / Форманюк В. В. ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Херсон : Грінв Д. С. [вид.], 2014. 183 с.
5. Busuioc M. European Agencies: Law and Practices of Accountability. OUP Oxford, 2013. 307 p.
6. Chamon M. EU Agencies: Legal and Political Limits to the Transformation of the EU Administration. Oxford University Press, 2016. 389 p.

Formaniuk V. V. Concept and criteria for classification of EU Agencies: the theoretical aspect

The article “Concept and criteria for classification of EU Agencies: the theoretical aspect” thoroughly and analytically examines various aspects related to European Union (EU) agencies. Within a theoretical framework, the article investigates conceptual aspects and definitions of agencies in European law. Specifically, it delves into the essence of agencies as independent legal entities that perform specialized functions to enhance the efficiency of EU policies.

Significant emphasis is placed on analyzing criteria that can be employed for the classification of these agencies. The author explore facets such as the functional scope of agency activities, the degree of independence from other EU institutions, roles in decision-making processes, and collaborations with other bodies. This approach enables a deep analysis of internal mechanisms and connections among agencies within the context of European integration.

The article sheds light on the diverse aspects of the functions, purpose, and tasks of EU agencies, focusing on their contributions to policy implementation and the effectiveness of European integration. Notably, the authors analyze agencies’ roles in performing specific tasks in areas such as science, regulation, and financial support, which is reflected in their classification.

The research approach reveals vital aspects of agencies’ interactions with other EU institutions, aiding in understanding their positions and influence on shaping and executing Union policies. The article also highlights matters of legitimacy and accountability of agencies, underscoring their role in ensuring democratic control and transparency in decision-making processes. Through a systematic approach and substantiated analysis, the article stands as a valuable contribution to the theoretical exploration of EU agencies.

The conclusions drawn from the article provide a foundation for further research in the field of EU agency activities, emphasizing the importance of comprehending the role and significance of agencies in advancing strategic goals of European integration.

In essence, the article “Concept and criteria for classification of EU Agencies: the theoretical aspect” represents a significant scholarly study that uncovers the profound aspects of the roles and functions of EU agencies, their interactions with other institutions, and their relevance to the European integration system.

Key words: *concept of EU agencies, criteria for classification of EU agencies, EU agencies, European Union, institutions, spheres of influence of EU agencies, level of influence of EU agencies.*